साधने कर्म्मादौ । "संस्थां विज्ञाय संन्यस्य कर्म्म त्रैवर्गिकञ्च यत्" भा०ग० २।४।५। स्त्रियां ङीप् । "सिद्धिस्त्रैवर्गिकी यतः" भाग० ३।१४।१५ । त्रिवर्गे प्रसृतः ठञ् ।२त्रिवर्गरते । "त्रैवर्गिकास्ते पुरुषा विमुखा हरिमेधसः" भाग० ३।३२।१४ ।

त्रैवर्ग्य त्रि० त्रिवर्गे साधुः यञ् । त्रिवर्गसाधने धनादौ "त्रैवर्ग्यार्थो यतो नित्यं कृतान्तभयसंयुतः" भाग० ४।२।१२२ ।

त्रैवर्णिक त्रि० त्रिषु वर्णेषु विहितः ठञ् । १ब्राह्मणादित्रयरूपद्विजातिधर्म्मे । स्वार्थे ठञ् । २द्विजातौ च "त्रैवर्णिकानामराजकेषु राष्ट्रेषु परराष्ट्रपरचक्रागमनादिजनिते स्त्रीसङ्करादौ प्राप्ते" कुल्लू० । "त्रैवर्णिकानामधिकारः" कर्कः ।

त्रैवर्षिक त्रि० त्रिवर्षे भविष्यति ठञ् । "वर्षस्याभविष्यति" पा०नोत्तरपदवृद्धिः । त्रिवर्षे भविष्यति वस्तुनि "त्रैवर्षिकं तापश्चितं तस्य सोम्यं संवत्सरः" आश्व० श्रौ० १२।५।१२ । अभविष्यति तु त्रैवार्षिक इत्येव ।

त्रैवार्षिक त्रि० त्रिवर्षे भूतो भवति वा ठञ् अभविष्यत्त्वात् उत्तरपदवृद्धिः । १त्रिवर्षभूते २तत्र भवति वा । "यस्य त्रैवार्षिकं भक्तं पर्य्याप्तं भृत्यवृत्तये" मनुः । "त्रैवार्षिकाधिकाच्छोयः स तु सोमं पिबेत् द्विजः" याज्ञ० ।

त्रैविक्रम त्रिविक्रमस्येदम् अण् । १त्रिविक्रमसम्बन्धिनि । "त्रैविक्रमं पादमिवेन्द्रयत्नः" रघुः २त्रिविक्रमावतारे च । "वर्द्धयस्व महाबाहो ! पुरा त्रैविक्रमे यथा" हरिवं० ५६ अ० ।

त्रैविद्य पु० त्रिस्रो विद्याः समाहृताः ऋग्यजुःसामरूपास्त्रिविद्यं तदधीते वेद वा अण् । १वेदत्रयाभिज्ञे । "त्रैविद्यो हैतुकस्तर्की नैरुक्तो धर्म्मपाठकः । त्रयश्चाश्रमिणः पूर्व्वे परिषत् स्याद्दशावरा" व्यव० त० नारदः । "चत्वारो वेदधर्म्मज्ञाः पर्षद् त्रैविद्यमेव वा" "राजा कृत्वा पुरे स्थानं ब्राह्मणान्वस्य तत्र तु । त्रैविद्यं वृत्तिमद्ब्रूयात् स्वधर्मः पाल्यतामिति" याज्ञ० । तिसृणां विद्यानां समाहारः त्रिविद्यं स्वार्थे अण् । २तिसृषु विद्यासु । "धर्मं भागवतं शुद्धं त्रैविद्यं च गुणाश्रयम्" भाग०६।२।२४ । तास्त्र तिस्रो नानारूपाः "ऋचो यजूंषि सामानि त्रैविद्यं तत्र तिष्ठति" सा०म्टह्म० "स्वाध्यायेन व्रतैर्होमैस्त्रैविद्येनेज्यया सुतैः । महायज्ञैश्च यज्ञैश्च ब्राह्मीयं क्रियते तनुः" मनुः "कर्षकाणां कृषिर्वृत्तिः पण्यं विपणिजीविनाम् । गावोऽस्माकं परा वृत्तिरेतत्त्रैविद्यमुच्यते" हरिवं० ७३अ० "त्रयोऽग्नयस्त्रयो वेदास्त्रैविद्यं कौस्तुभो मणिः" हरिवं० १६८ अ० "त्रयो लोकास्त्रयो वेदास्त्रैविद्यं पावकत्रयम्" मार्कण्डेयपु० ।

त्रैवि(पि)ष्टप पु० त्रिविष्टपे वसति अण् । देवे शब्दार्थचि० । "त्रैविष्टपानामपि दूरदर्शनम्" भाग० ११।७ ।

त्रैविष्टपेय पु० त्रिविष्टपे वसति वा० ढक् । देवे "गन्धर्वसिद्धासुरयक्षचारणत्रैविष्टपेयादिषु नानुविन्दत" भाग० ८।८।१२ ।

त्रैवृष्ण पु० त्रिवृष्णस्यापत्यं वा० अण् । राजभेदे "त्रैवृष्णो अग्ने दशभिः सहस्रैर्वैश्वानर ! त्वं रथिनीरिहेह" ऋ०५।२७।१ ।

त्रैवेदिक त्रि० त्रिषु वेदेषु तदध्ययनार्थं विहितः ठक् । वेदत्रयाध्ययनार्थे व्रतादौ । "षट्त्रिंशदाब्दिकं चर्य्यं गुरौ त्रैवेदिकं व्रतम्" मनुः । [शब्दे दृश्यम् ।

त्रैशङ्कव पु० त्रिशङ्कोरपत्यम् अण् । हरिश्चन्द्रे त्रिशङ्कु-

त्रैशोक न० त्रिशोकेन ऋषिणा दृष्टं साम । "विश्वा पृतना," इत्यादिकायामृचि गेये ब्रह्मस्तोत्रके सामभेदे ।

त्रैसानु पु० तुर्यसुयज्ञे गोभानुसुते ऋषभेदे "गोभानोस्तु सुतो राजा त्रैसानुरपराजितः । करम्भमस्तु त्रैसानोर्मरुत्तस्तस्य चात्मजः" हरिवं०३२ अ० ।

त्रैस्वर्य्य न० त्रिस्वर+चतुर्व० स्वार्थे यञ् । उदात्तानुदात्तस्वरितरूपस्वरत्रिके । तत्र यत्र यः स्वरः तत् उदात्तानुदात्तशब्दयोरुक्तं स्वरितशब्दे वक्ष्यते च तस्यापवादः एकश्रुतिशब्दे १४८४पृ० उक्तः ।

त्रैहायण त्रि० त्रिहायणस्येदम् हायनान्तत्वात् अण् । १त्रिवर्षसम्बन्धिनि । स्त्रियां ङीप् । भावे अण् ।२तद्भावे न० ।

त्रोडक त्रि० त्रोड्यति चु० तुट-एवुल् । १छेदके । "सप्ताष्टनवपञ्चाङ्कं दिव्यमानुषरं यम् । त्रोटकं नाम तत् प्राहुः प्रत्यङ्कं सविदूषकम्" र० द० उक्ते २दृश्यकाव्यभेदे प्रत्यङ्कं सविदूषकत्वात् अङ्कोऽत्राङ्गीति बोध्यम् । तत्र सप्ताङ्कं सम्भितरम्भम् । पञ्चाङ्कं विक्रमोर्वशी ।

त्रोटि(टी) स्त्री चु० तुट-इ वा ङीप् । १कट्फल, २चञ्चुम्, (पक्षिर ठोठ) ३पक्षिभेदे ४मत्स्यभेदे च मेदिनि० । [खगे शब्दच० । स्त्रियां जातित्वात् ङीप् ।

त्रोटिहस्त पुंस्त्री त्रोटिर्हस्त इ बहुव्रीहिः साधनं यस्य ।

त्रोतल न० त्रोड्यतन्त्रे (तोतला) २स्खलद्वाक्ये त्रि० ।

त्रोत्र न० त्रायतेऽनेन त्रै- त्र । प्राजने तोदने गवादेः